

A kábítószer-bűnözés szabályozása kriminológiai aspektusból nézve

Összefoglalás: A kábítószer-használat, illetve az ehhez kapcsolódó bűncselekmények egyre nagyobb teret nyernek hazánkban is, és – kontinenseken átívelve – szinte a világ minden részén. Éppen ezért a téma és problémakör aktualitása jelentős, és átfogó jogi szabályozást kíván. Bár abban a társadalmak nagyobb része egyetért, hogy a jelenség veszélyes, és határozott büntetőjogi fellépést igényel, máig sok a nyitott kérdés, hiszen a szervezett metódusok kidolgozása, illetve alkalmazása lenne szükséges a hatékony célok elérése, értékelhető eredmények felmutatása érdekében. A bűnözés visszaszorításában, illetve megelőzésében a büntetőjogi eszközökön és módszereken túl jelentős szerepe és hatása van a jogon kívüli eszközöknek is, többek között a családi és oktatási viszonyoknak és körülményeknek is. A jelen tanulmány célja a jog talaján maradva a kriminológiai aspektus bemutatása.

Kulcsszavak: Kábítószer, büntetőjog, bűnözés, jogi és jogon kívüli eszközök, kriminológia.

Abstract: Drug use and related crimes are gaining more and more ground in our country and – across continents – in almost every part of the world. That is why the topicality of the theme and problem area requires significant and comprehensive legal regulation. Although the majority of societies agree that the phenomenon is dangerous and requires decisive criminal law action, there are still many open questions, since the development and application of organized methods would be necessary in order to achieve effective goals and show evaluable results. In addition to criminal law tools and methods, extra-legal tools, including family and educational conditions and circumstances, have a significant role and effect in reducing and preventing crime. The purpose of this study is to present the criminological aspect while remaining on the ground of law.

Keywords: Drugs, criminal law, crime, legal and non-legal instruments, criminology.

* Pécsi Tudományegyetem, ÁJK,
PhD-hallgató
Email: czukor.akos2000@gmail.
com

[1] Vigh József–Földvári József (1982): *Kriminológiai alapismeretek*. Budapest: Tankönyvkiadó.

[2] Bibó István (1979): Válogatott tanulmányok. *A büntetés funkciója (III)*. <https://mek.oszk.hu/02000/02043/html/42.html> (Letöltve: 2023. 11. 09.)

A kriminológiai szabályozás szerepe és jelentősége a kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekményekkel összefüggésben

A BŰNMEGELŐZÉS FOGALMA, FELTÉTELEI KRIMINOLÓGIAI ÉRTELEMBEN

A mai kriminológiai szemléletet egy teljesen más elvet valló nézet előzte meg. A régebbi megközelítés fókuszában a megtorlás, illetve a bűnüldözés állt [1]. Ha a megtorlás fogalmára szeretnénk adni egy rövid, ugyanakkor lényegre törő magyarázatot, akkor azt mondhatjuk, hogy egy olyan hátránnyal együtt járó jogkövetkezmény, amelynek hátterében egy érvényes szabályrendszer húzódik meg, ami igazolja az alkalmazását. A megtorlás a társadalom tagjainak a rosszalló, negatív értéktételeztetést fejezi ki az elkövetett bűncselekményekkel szemben. Kemény, szigorú büntetések kiszabása jellemzi ezt a nézetet. Mára azonban a megtorlás helyett egyre inkább előtérbe kerül a prevenció, vagyis a megelőzés. Eszerint az elkövetők radikális megbüntetése helyett sokkal hatásosabb, és eredményesebb a preventív elemek, valamint célok adoptálása a jog világába. Láthatjuk azt is, hogy ezek a módszerek fokozatosan beépülnek a társadalmi értékrendszerbe, és egyre jobban fogadják el nevelő, tanító jellegű célkitűzéseit [2].

Bűnmegelőzés alatt megkülönböztethetünk tágabb, illetve szűkebb meghatározást. A szisztematikusság, és a könnyebb megérthetőség végett elsőnek a tágabb értelemben vett definíciót ismertetem. Eszerint a bűnmegelőzés minden olyan intézkedés összessége, amelyek konkrétan meghatározott társadalmi viszonyok fejlődését célozzák, illetve szolgálják. Ilyen viszonyok többek között bizonyos kulturális, gazdasági és szociális viszonyok. Mivel a tágan értelmezett fogalom értelmében intézkedésekről beszélhetünk, ebből következően a kriminológia küldetése abban áll, hogy a bűnözés csökkentését, megelőzését célzó és eredményező intézkedéseket hozzanak meg [1].

A szűkebben értelmezendő fogalom-meghatározás szerint bűnmegelőzés alatt olyan intézkedéseket értünk, melyeknek már egy szűkebben, precízebben, és pontosabban megjelölt célkitűzése van, jelesül a bűnözést elősegítő okok, feltételeinek a redukálása. Ehhez azonban rendkívül lényeges a bűnözés természetének a feltérképezése, hiszen nélküle nem tudjuk kellő módon felállítani ok-okozati összefüggéseinket. Ennek hiánya vagy alaptalansága pedig nem vezet olyan hatásos megoldási alternatívákhoz, amelyek képesek kellő módon felvenni a harcot a bűnözés jelenségével [1].

A BŰNMEGELŐZÉS SZINTJEI KRIMINOLÓGIAI ÉRTELEMBEN

Kriminológiai értelemben a bűnmegelőzésnek három fő irányát szükséges megemlíteni. Az első fő irányzat a gyermekkorú és fiatalkorú elkövetőket helyezik az előtérbe. Ők ugyanis gyakran válnak bűnismétlőkké a mostani büntetési, és felelősségre vonási rendszer mellett. Büntetőjogi szakkifejezéssel élve visszaesőkről, illetve többszörös visszaesőkről van szó. Ezek az elkövetők zömében már gyermekkorukban elkezdték a bűnözői életmódot. Egy adott államban tehát a gyermekek és fiatalok erkölcsi, etikai tulajdonságai, és a jogtudatuk szintje nagyban befolyásolja a bűnözés jövőjét. Ez az irányzat tehát a korai időszakban szükséges nevelést, valamint a tudatformálást emeli ki [1].

A következő fontos irány a többszörös visszaesőkre teszi a hangsúlyt. Azokról az elítéltekről van szó, akiknek életvitelük fókuszában egyértelműen a bűncselekmények rendszeres elkövetése áll. Mivel ezek a bűnözői személyek a társadalom jól szervezettségére, struktúrájára, és békés együttélésére nagy veszélyt jelentenek, ezért fokozottan szükséges a megfelelő és speciális kriminálpedagógiai taktikák kialakítása és alkalmazása velük szemben. Ez a réteg az individuumon túl a közösségi térben is gyakran súlyos, és visszafordíthatatlan károkat okoz agresszív viselkedésével. Itt is érdemes megjegyezni, hogy bűnözési feltételek radikális módon való csökkentése jelentheti a megfelelő kezelést, hiszen a visszaeső, többszörös visszaeső, illetve különös visszaesők esetében már nem lehet bizonytalan, és szervezetlen eszközökkel fellépni [1].

Végezetül a harmadik irányzat a társadalomra kisebb mértékben veszélyes cselekmények miatti felelősségre vonás kategóriája, amely alatt a szabálysértési-, illetve a fegyelmi eljárásokat értjük. Eszerint ezen eljárások esetében is jelentőséggel bír az gondolat, hogy a felelősségre vonás hatékonyságát akkor sem szabad elhanyagolni, ha nem olyan jogellenes cselekményekről beszélünk, amelyeknek társadalomra veszélyessége kiemelkedő. Hiszen, ha egy elkövető valamely csekélyebb jelentőséggel bíró büntetendő cselekménye miatti hátrányos jogkövetkezmény alkalmazása elmarad, akkor alapos okkal feltételezhető, hogy a jövőben súlyosabb, és a társadalomra nézve nagyobb, visszafordíthatatlan károkat eredményező deliktumokat fog elkövetni. Ezért is fontos a kellő helyzetben való hatékony bűnözés-kezelés, hiszen például szabálysértési szinten a káros következmények visszaszorítása, illetve korrekciója kevesebb problémával jár [1].

[1] Vigh József–Földvári József (1982): *Kriminológiai alapismeretek*. Budapest: Tankönyvkiadó.

[3] Németh Zsolt
(2020): A kábítószeres
bűnözés kriminológiai aspektusai. In:
Barabás A. Tünde
(Szerk): *Kriminológia*
MA. Budapest: Dialóg
Campus.

A kábítószeres és az individuális viszonya

Társadalmunkban, napjaink közéletében rendszeresen tapasztaljuk, hogy a drogok, illegális szerek fogyasztása akkor kerül összefüggésbe valakivel, ha az adott személy mentális, lelki állapota nem megfelelő szintű. Sokszor elég egy családi tragédia, egy párkapcsolati csatlódás, vagy éppen egy anyagi kilátástalan helyzet, ami agressziót és zűrzavart okoz valakiben. Ilyen szituációkban a társadalom tagjai gyakran a kábítószeresektől várják a megnyugvást, és azt, hogy lelki békéje, életének rendje újra visszaálljon a rendes kerékvágásba. Ugyanakkor a legfontosabb cél, hogy a társadalom legális utakon keresse az egyensúly helyreállítását, például az emberi kapcsolatokban, különböző művészeti ágazatokban, illetve a hasznos szabadidő eltöltésekben. Hiszen, ha ez valósul meg, akkor a drogok használatára se kerülne sor ilyen fokozott mértékben, mint amit napjainkban tapasztalunk a média világán keresztül. Leszögezhetjük viszont, hogy a drogfogyasztás, és az ennek következtében kialakult, valamint az egyre erősödő kábítószer-bűnözés egyéni, és társadalmi szinten is sok veszélyt, illetve káros következményt jelent [3]. Éppen ennek okán kell olyan kriminológiai stratégiákat, és módszereket alkalmazni, melyek hatásos és hosszú távú megoldásokat jelentenek a drogok elleni küzdelem terén. Ha körbe nézünk a világban, és a különböző társadalmi jelenségeket górcső alá vesszük, akkor egyértelműen láthatjuk, hogy számos összefüggés húzódik meg a kábítószeres, és az emberek viszonya mögött. Társadalmi, egészségügyi, gazdasági, illetve járványügyi szempontokat, és összefüggéseket kell kiemelni. Természetesen a büntetőjogi, és a bűnmegelőzési aspektusokról sem szabad megfeledkeznünk. Az összes nézőpont figyelembevételével azt mondhatjuk, hogy ez egy hatalmi viszony, ami a drogokat, és különböző illegális szereket fogyasztókat hatalma, befolyása alá keríti. Hiszen az ember azt gondolja, hogy saját maga gyakorolja a kontrollt élete felett, a valóság ettől mégis eltér: a drogok veszik át az ész, valamint az értelem feletti uralmat, hatással van a fogyasztók, és elkövetők értékrendjére, a társadalmi tényezőkhöz való viszonyulására. Ugyanakkor a hatalmi tényező azt is magában foglalja, hogy a kábítószer-bűnözésből magukat fenntartó szervezeteknek a kereskedelemről megtermelt jövedelmével az állami gazdasági és vagyoni helyzetet is befolyásolja – természetesen negatív módon [3].

Itt szükséges megemlíteni azokat a fogyasztókat is, akikre nem a rendszeresség jellemző, hanem az egyszeri használat. A kipróbálás hátterében húzódhat a kíváncsiság, vagy akár a kortárs csoport nyomása is.

Igaz, hogy esetükben a kábítószeres fogyasztása és használata nem jár egy szenvedélyes állapot kialakulásával, viszont egy egyszeri fogyasztás is okozhat végleges, illetve visszafordíthatatlan fizikai, lelki károkat. Ezért is fontos a fiatalok közötti generációk közötti súlyú figyelmeztetés, hogy még időben kialakuljon egy visszatartó, és elrettentő erő, ami a jövőbeni káros élvezet, és bűnözések kialakulását megakadályozza. Láthatjuk, hogy a nevelés, valamint a tudatformálás kérdése és fontossága nemcsak büntetőjogi, hanem kriminológiai aspektusból is elengedhetetlen [3].

[3] Németh Zsolt (2020): A kábítószeres bűnözés kriminológiai aspektusai. In: Barabás A. Tünde (Szerk): *Kriminológia* MA. Budapest: Dialóg Campus.

A kábítószer és a társadalom közti összefüggések

Sajnálatos módon hazánkban a büntetőjogi szemlélet kizárólagossága látszik megmutatkozni, hiszen az elkövetőket érintő tiltások vannak előtérben, azonban a büntetőjogi szabályozás gyakran nem tudja érvényre juttatni az akaratát. Ez abból is látszik, hogy milyen jelentős aktualitással bír a kábítószer-bűnözéssel kapcsolatos kérdések tárgyalása. Megoldatlan problémák sorozatáról beszélhetünk, amelyek egyre fokozódó problémáspirálok kialakulását eredményezik. Az állami büntetőhatalom megítélését rontja ez a megállapítás.

Ezen a kialakult helyzeten speciális, számos körülményre kiterjedő kriminológiai, illetve jogon kívüli eszköz, és módszer kidolgozása tudna kellőképpen változtatni. Példaként említhetjük hazai drogstratégiánkat, amely társadalmi szinten kívánja javítani, megoldani a drogok fogyasztásából, illetve a bűnözésből kialakult helyzetet. A drogstratégiák tartalma, jogi megítélése véleményem szerint kiváló, és hatékony megoldási alternatívákat foglal magában, ugyanakkor a cselekvési tervek végrehajtása nem valósult meg, így komoly eredmények elérése nem következett be eddig.

Kriminológiai szempontból elmondható, hogy nem lehetünk bizonyosak abban, hogy a büntetőjogi értelemben vett tiltás olyan hatásokat eredményez, amelyek a bűnözés, és a kábítószer-használat csökkentését, visszaszorítását eredményeznék. A minél erősebb tiltások meglepte gyakran nagyobb lázadást, és a jogi normákkal szembeni élesebb ellenállást eredményezi – növelve ezzel a drogok szerepét a bűnszervezetek terén is. A kizárólagos büntetőjogi szempontok, és a büntetések kiszabásával, illetve alkalmazásával szemben a hazai drogstratégiák a kriminológiai

[3] Németh Zsolt
(2020): A kábítószeres
bűnözés kriminológiai
aspektusai. In:
Barabás A. Tünde
(Szerk): *Kriminológia*
MA. Budapest: Dialóg
Campus.

nézeteket hirdetnek: olyan összetett problémakör a kábítószer-fogyasztás, amely számos aspektust foglal magában. Oktatási, szociális, egészségügyi, illetve nevelési kérdések rendszeréről van szó, éppen ezért ilyen téren kell a szabályozást egységesíteni, és kiszélesíteni [3].

Kábítószer-bűnözés és a rendőrség – avagy a rendészet szerepe a bűnözés visszaszorításában

A rendvédelmi szervek – különösen a rendőrség – szerepe, és jelentősége ezekben az esetekben is megkerülhetetlen, akárcsak a bűnözés legtöbb területén. A rendőrség tekintetében kettős szerepkörrel beszélhetünk.

Egyfelől a büntető igazságszolgáltatás működéséhez elengedhetetlen kritérium a rendvédelem megléte, másrészt a bűnözésre fordítandó személyi, és technikai kapacitás messze elmarad az aktuális állapottól. Ebből az következik, hogy a törvény általi tilalom szerepe, és fontossága lecsökken, valamint az eljárás megindításának a kérdése sem lesz pontosan megállapítható. A kábítószer-fogyasztás kétoldalú jelenség, ahol hangsúlyos mind a keresleti, mind pedig a kínálati oldal. A rendvédelemnek mindkét nézőpont tekintetében kiemelkedő szerepe, és feladata van, amely magában foglalja a közösségi életben, illetve közegekben való aktív részvételt is.

Ezért is fontos az, hogy a rendőrség különböző figyelemfelhívó tematikus programok és rendezvények által felkeltse a társadalom tagjainak érdeklődését, ezáltal nyomatékossítani tudja azt, hogy a drogfogyasztás nem megfelelő út a fizikai-szellemi egyensúly, illetve a mentális egészség eléréséhez. Ehhez azonban a legfontosabb követelmény az, hogy a rendőrség tagjai, és az egyének között ne egy hierarchikusan értelmezett szigorú alá-fölérendeltség alakuljon ki, hanem egy mellérendeltéggé váló felfogott, egyenrangú partneri viszony, amely nélkül a megelőzéshez szükséges értéktörvényszerű elindító egyéni elhatározások sem jönnek létre [3].

Technikai nézőpontból érdemes itt megemlíteni, hogy sajnos jelenleg a drogokhoz kapcsolódó ártalmak, és kockázatok csökkentését célzó módszerek még nincsenek kellő precizitással kidolgozva, ezáltal gyakorlati alkalmazásuk sem mindig tökéletes. A rendőrség sajátos képzési teendői és módszerei mellett ezeknek a fejlesztése is szükségszerű lenne, illetve annak előtérbe helyezése, hogy a problémaorientált felfogás helyett a kezelési stratégiákban való elmélyülésben lenne helyes, és célravezető a megoldásokat keresni [3].

A jól megfogalmazott kezelési stratégiák megfelelő módon történő végrehajtása, illetve a társadalom bevonása nélkül nem beszélhetünk átfogó kezelési eredményekről. A társadalmi értékek, valamint szempontok bevonása magában foglalja az alapvető emberi szabadságjogok primátusát, a közös és összehangolt cselekvést, illetve az elszámoltathatóság elvének a gyakorlati életbe történő átültetését is.

A kábítószer-használat okai

A drogok fogyasztásának, illetve ehhez kapcsolódóan a bűnözés meglétének okait egyéni, és közösségi tényezőkhez köthetjük.

A KÁBÍTÓSZER-HASZNÁLAT EGYÉNI OKAI

A kábítószer-használat talán legalapvetőbb okát a genetika magyarázza: a genetikai háttér ugyanis valóban jelentős, de számos kutatás megállapítása alapján ez már nem elegendő magyarázat. Egyre inkább felértékelődik a környezeti hatások szerepe, amire talán legkézenfekvőbb példa egy-egy gyermekkori trauma átélése [4]. Súlyos, és nagymértékű stresszes állapotok kialakulásáról beszélhetünk, amelyek a későbbiekben erősítik az egyénben a drogokhoz való szenvedélyes viszonyulást. Alapos és sok ideig tartó kutatások megállapították, hogy a felnőttkori dohányzás, valamint alkoholfogyasztás kialakulásában elsődleges szerepük lehet a kiskorban átélt tragédiáknak, traumával együtt járó eseményeknek. Az olyan traumák, amelyek tartósan nyilvánulnak meg, egy készenléti helyzetet okoznak, és létrehozhatnak egy úgynevezett disszociatív személyiség szerveződést. Ez azt jelenti, hogy a súlyos, és rendszeres gyermekkori tragédiákat, stresszhelyzeteket átélt személyekben kialakul egy tudathasadásos állapot, egy „kettős énség”. Néhány évtized alatt sajnálatos módon az ilyen személyek élete, és életmódja olyan mértékben lezüllik, hogy könnyedén válnak kábítószerfüggőkké. [4] Kérdés, hogy onnan van-e visszaút. Itt szükséges megemlíteni egy másik, ugyancsak disszociatív állapottal és függőséggel járó elkövetői kategóriát, amelyben számítógépes játékfüggő elkövetők követnek el olyan bűncselekményeket az online térben, amelyeknek azután a valós világban lesznek hátrányos következményei. [5]

[4] Rácz József (2020): A kábítószer-használat okai. In: Barabás A. Tünde (Szerk): *Kriminológia MA*. Budapest: Dialóg Campus.

[5] Falus Orsolya–Józwiak Piotr–Kővári Attila (2022): „Gólyakalifa” a 21. században: Joghézag és analógia a virtuális valóság jogában. *Jogelméleti Szemle*, 2., pp. 20–32.

[4] Rác József (2020):
A kábítószer-használat okai.
In: Barabás A. Tünde (Szerk):
Kriminológia MA. Budapest:
Dialóg Campus.

[6] Kókuti Tamás (2022):
Mesterséges intelligencia és
foglalkoztatás. In: Keszi-
Szeremlei Andrea–Rajcsányi-
Molnár Mónika–András
István (Szerk.): *Gazdasági
növekedés és fenntarthatóság:
Globalizáció a 21. században*.
Dunaújváros: DUE Press, pp.
39–51.

[7] Kókuti Tamás (2022):
Társadalmi hatások és MI! In:
Obádovics Csilla–Resperger
Richárd–Széles Zsuzsanna
(Szerk.): *Pandémia – fenntar-
ható gazdálkodás – környezet-
tudatosság*. Sopron: Soproni
Egyetemi Kiadó. pp. 312–324.

[8] Freud Siegmund (1923):
*The ego and the id (1923),
in The Standard Edition of
the Complete Psychological
Works of Sigmund Freud*, 14.,
London: Hogarth Press, pp.
1–66.

[9] Pléh Csaba (2010): *A lélek-
tan története*. Budapest:
Osiris.

A téma komplexitását jelzi, hogy a mesterséges intelligencia iránti bizalom kiépítése jelenleg is zajlik, annak ellenére, hogy a mesterségesintelligencia-rendszerek alkalmazása megszüntetheti, befolyásolhatja a felelősségre vonhatóságot [6, 7].

Az egyéni tényezők következő magyarázó elméletei közé a pszichológiai nézetek sorolhatók. A pszichodinamikus elmélet [8] szerint a függőség megegyezik valamely hiányosság tünetével. Az 1970-es évekbeli elméletek szerint hangsúlyban a regresszív örömszerzés állt, míg a későbbi években a nézetek fókuszában a belső érzelmek, a külvilághoz való alkalmazkodás, illetve a fogyasztás közti viszony, és összefüggés húzódott meg. Az elmélet szerint a drogfüggők érzelmi szabályozása eltér az átlag emberétől, hiszen érzéseiket rosszul kezelik, és túl erős- vagy éppen gyenge módszerekkel vezetik le a külvilág felé. Egy eltérő magyarázat szerint a fogyasztó személy a belső érzelmi szabályozást csak a kábítószer segítségével tudja megvalósítani. Az általánostól eltérő érzelmekkel ugyanis csak így képesek megküzdeni. Az ilyen személyek számára a szerek fogyasztása pótolja, és segíti az önszabályozást, öngondoskodást, illetve a védekezést [4].

Egyéni tényezőként végül szükséges megemlíteni a kognitív felfogást [9] is. Eszerint a hangulati, önértékelési zavarban szenvedő egyének azt vallják, hogy drogok használata által kialakult zavaros helyzeteket kellőképp tudják kezelni, és így visszaáll életük szokásos rendje, egyensúlya. A kábítószer-fogyasztás okán azonban elindul egy visszafordíthatatlan folyamat, ami erősíti a szerekhez való szenvedélyes ragaszkodást. Egyenes arányosság alakul ki a szerek fogyasztása, és a személyt érintő zavarok, problémás helyzetek között. Olyan nézetek, és magyarázatok jönnek létre a használó tudatában, ami szerint, ha még több drogot, alkoholt fogyaszt, annál boldogabb, illetve teljesebb lesz az élete. Olyan élvezetes pillanatokat, örömteli eseményeket okoznak az egyénnek, amelyeket pozitívként értékel. Többek között csökkenti az agresszív, feszültséggel teli helyzeteket, és növeli a szexuális örömeit, az elégedettség érzését. Ezek viszont csak irreális képzetek, hiszen a valós viszonyok egészen mást mutatnak. A kényszer, és függőség uralta állapot okán a meglévő diszfunkcionális hiedelmek is megváltoznak. A sok kellemetlen helyzet következtében ezek a hiedelmek már a függőségi helyzet elviselhetetlenebb mivoltát tükrözik. Láthatjuk tehát, hogy a pozitív, kielégítő hozzáállás ebben a fázisban már az ellenkezőjére fordul át a fogyasztó szemszögéből.

A KÁBÍTÓSZER-HASZNÁLAT PSZICHOSZOCIÁLIS OLDALRÓL VIZSGÁLVA

A drogot fogyasztó személy a családi viszonyokban homeosztatikussá – az egészséget és egyensúlyi állapotot fenntartó – szerepet tölt be. [4] A szülők közti összetartást, és összekapcsolódást magyarázhatja a gyermekkel kapcsolatos szerhasználati problémák megléte. Ezen megközelítés elvi jelentősége abban állhat, hogy a kábítószer használatáról való leszokás egyszerűen és tömören fogalmazva gyógyulás – következtében számos olyan sérelem, valamint családi probléma újra a felszínre tör, amelyek addig látensnek számítottak. Ezek az ismertté váló nehézségek és feszültséget okozó körülmények pedig a leszokott státuszú személyt ismételtelen arra ösztönzik, hogy a drogok, kábítószeresek uralma alá kerüljenek. Ennek megfelelően a kezelés középpontjában nem a kábítószereseket fogyasztó individuumnak, hanem a családnak, mint egységes rendszernek kellene állnia [4]. A kábítószer-használatot, illetve az ezzel összefüggésben lévő bűnelkövetések meglétét a kortárs környezet hatásai is kialakíthatják, befolyással bírhatnak rá. Ez a magyarázat nem egy újonnan felfedezett dolog, hiszen már évszázadok óta közzismert a kortársaknak való megfelelés gondolata. Egy adott közösségben – például egy osztályban vagy egy sportolói körben – valamely személy gyakran úgy akarja magát bevonni, illetve elfogadtatni a közösség többi tagjával, hogy ezért olyan dolgok, és szokások elsajátítására is képes, amelyek illegális útra terelik őt. Gyakran előforduló jelenség, hogy a rendszeresen csúfolt, lenézett osztálytárs úgy akar a menő, és népszerű falka tagja lenni, hogy mindenben követi a tagok jó és rossz, legális, illetve illegális szokásait is. Láthatjuk, hogy elsődlegesen negatív, és hátrányos kortárs befolyásról, manipulációról kell beszélnünk, ugyanakkor ki kell emelni pozitív faktorokat is. Kérdés lehet az például, hogy egy-egy csoportnak milyen intenzitású az ellenálló ereje, illetve képessége a dohányzással vagy az alkoholizálással szemben. A tudatosság ebben az esetben kulcsszó, hiszen minden fiatal szíve joga, egyéni, szuverén döntési lehetősége az, hogy szelektáljon ellentétes döntések között. Mindig megvan a „b terv” is, vagyis a lehetséges pozitív, és káros következmények, hatások bekövetkezésének megvizsgálása után az egyén önálló döntési körébe tartozik az, hogy teret enged-e a kortárcsoport manipulációjának, illetve befolyásának, avagy belső, pozitív értékrendjéből fakadóan a kábítószeresektől mentes, tudatosságot magában foglaló egészséges életmódot választja-e. [4] A kockázati környezet tulajdonképpen olyan fizikai tér, ahol az injekciós droghasználat valószínűségét és az ebből fakadó ártalmak negatív következményét növelik bizonyos kölcsönhatások [4].

[4] Rácz József (2020): A kábítószer-használat okai. In: Barabás A. Tünde (Szerk): *Kriminológia MA*. Budapest: Dialóg Campus.

[3] Németh Zsolt (2020): A kábítószeres bűnözés kriminológiai aspektusai. In: Barabás A. Tünde (Szerk): *Kriminológia* MA. Budapest: Dialóg Campus.

[10] Lévai Miklós (1992): A kábítószer-probléma és büntetőjogi kontrollja Magyarországon. *Esély*, 1., pp. 56–63.

[11] Barabás Tünde – Irk Ferenc–Kovács Róbert (2005): *Félelem, bűnözés és bűnmegelőzés Európa öt nagyvárosában*. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.

Az ideális drogpolitika felépítése – A bűnmegelőzés

A kábítószerekre épült bűnözés jövője nagyban függ attól, hogy milyen a fejlettsége, és a kidolgozottsága az azt kontrollálni kívánó erőnek, hatalomnak. Meg kell továbbá határozni a kontroll célkitűzéseit, vagyis azt, hogy mi a rendeltetése a konkrét beavatkozásnak. Első lépésként az egyéni kábítószer-fogyasztás kockázatának markáns csökkentését kellene megcélozni. Ehhez szorosan kapcsolódva a kábítószeres bűnözéssel okozott károkat minél kisebb szintre szükséges redukálni. Az újonnan kialakult nézetek szerint el kell utasítani azt a drogpolitikát, amely a kábítószerektől mentes társadalom követelményét hangsúlyozza, továbbá az ehhez kapcsolódó büntetőjogi kontrollt szintén el kell vetni. Az új nézet radikális csoportjai szerint el kell utasítani minden olyan tiltást, ami a fogyasztás prohibíciójával van összefüggésben. Az eszme másik oldalát képviselők pedig a tilalomra épülő kontrollrendszer meglétét tartják feleslegesnek. Realista szemléletet vallanak, szerintük olyan megoldásokat szükséges kidolgozni, melyek alapvető célja a káros drogok fogyasztásának redukálása, és az, hogy a szenvedélybetegséggel küzdő személyek ne tegyenek egymásban, és önmagukban semmiféle kárt [10].

A BŰNMEGELŐZÉS FOGALMA, ALAPELVEI

Bűnmegelőzés alatt a bűnözés, valamint a bűnözéstől való félelem elleni beavatkozások összességét értjük. [11] A beavatkozás megvalósulhat állami, valamint államon kívüli eszközökkel is. Olyan eszközök és módszerek rendszeréről van szó, amelyek befolyással bírnak a bűnelkövetési feltételekre, illetve a bűnözés egyéni-társadalmi okaira. A bűnmegelőzés során érvényesülnie kell az alkotmányosság, valamint a jogállamiság alapelveinek. Fontos azt is megemlíteni, hogy a bűnmegelőzés része a társadalompolitikának, vagyis önmagában nem képes eredményeket felmutatni.

A bűnmegelőzés intézményének további elengedhetetlen alapelve, hogy alapvetően állami feladatokat jelöl ki, viszont az egyének közreműködése nélkül nem képes megvalósulni a gyakorlatban. A bűnözés – a mindennapi élet szerves részeként – teljességgel nem szüntethető meg, viszont káros következményeinek, és veszélyeinek csökkentésére, és a bűnözés elleni védekezésre mindenképpen törekedni kell [3].

A BŰNMEGELŐZÉS SZINTJEI

A bűnmegelőzésnek három szintje ismeretes. Primer bűnmegelőzés alatt a lakossági jólét, biztonság garantálását értjük társadalompolitikai módszerekkel. Ezen a szinten bűncselekményről még nem beszélhetünk. Szekunder bűnmegelőzés esetében már jelen van a veszélyeztetettség, és nagy valószínűséggel bekövetkezhetnek deliktumok. Itt már észrevehetők a devianciák a lehetséges elkövetőkkel összefüggésben, amelyek tovább erősítik a kockázati faktorokat. Olyan intézkedések tartoznak e körbe, mint például a térfelügyelő rendszerek működtetése vagy a fokozott közterület felügyelet [3]. Tercier kategóriába pedig azok a feladatok tartoznak, amelyek már megtörtént bűnesetekből következnek. Ilyen például az elkövető visszaesésének megakadályozása, illetve a másodlagos viktimizáció bekövetkezésének elkerülése. Ezen a szinten a büntetőjogi eszközök, illetve a gyógykezelések alkalmazása a jellemző [3].

[3] Németh Zsolt (2020): A kábítószeres bűnözés kriminológiai aspektusai. In: Barabás A. Tünde (Szerk): *Kriminológia MA*. Budapest: Dialóg Campus.

A BŰNMEGELŐZÉS KRIMINÁLPOLITIKAI MODELLJEI

A kriminálpolitika intézménye határozza meg azt, hogy egy adott állam hogyan reagál az elkövetett bűncselekményekre [3]. Többféle bűnmegelőzési modell ismeretes. A konfrontatív bűnmegelőzési modell a felderítést helyezi előtérbe, és az alapja az a gondolat, hogy az elkövető előtt feltárjuk a lehetséges következményeket, így ő az opciók alapján képes mérlegelni, hogy miként cselekszik. Általában a bűnözési életút kezdetén történik a pozitív, és a negatív következmények ismertetése. Napjainkban az Amerikai Egyesült Államokban alkalmazzák ezt a modellt. Ennek a nézetnek ugyanakkor nagy hiányossága, hogy a bűncselekmények elkövetőinek jelentős hányada indulatból cselekszik, és egyáltalán nem mérlegelnek a jó, valamint a rossz döntés meghozatala között [3]. A szituatív bűnmegelőzési modell rendeltetése és jellegzetessége abban mutatkozik meg, hogy az elkövetést támogató körülmények megszüntetésére koncentrál, ilyen módon megnehezítve a deliktumok elkövetését. Jó példa a gyakorlatban a közvilágítás, illetve a térfelügyelő kamerai rendszerek kiépítése, illetve fejlesztése [3]. A harmadik jelentős kategória a társadalmi bűnmegelőzés. Nézetei szerint a bűnözés, és a devianciák elkerüléséhez elengedhetetlen a jól strukturált, kifejezett családi háttér, munkahelyi- illetve iskolai szervezettség.

[3] Németh Zsolt (2020): A kábítószeres bűnözés kriminológiai aspektusai. In: Barabás A. Tünde (Szerk): *Kriminológia* MA. Budapest: Dialóg Campus.

Ezeken keresztül gyakorolható eredményesen, és hatékonyan a bűnözés feletti ellenőrzésrendszere. A társadalmi eseményekbe való beavatkozás alapja mindenekelőtt a feladatokat, és a funkciókat betöltő szervek közti kooperáció megléte [3].

A szociatív modell szerint mindig a bűncselekményt elkövető egyén személyi körülményeiben kell keresni a bűnelkövetés lehetséges okait. Ehhez pedig felszínre kell hozni az olyan kockázati tényezőket, amelyek az elkövetővé válást előmozdítják. Olyan szociális- illetve pszichikai faktorokról van szó, amelyek kiküszöbölése révén csökkenő tendenciát mutatna a bűnözővé válás folyamata. Gyakorlati alkalmazásuk igen népszerű és sokrétű. A nevelés, oktatás, illetve a gyógyítás is hatékony eszközei annak, hogy az adott személy ezek alapján nagyobb eséllyel kerülje el az elkövetővé válást, és ezzel együtt bűncselekmények megvalósítását [3]. Végezetül az áldozatorientált bűnmegelőzés kategóriájában a „főszerepet” azok az egyének kapják, akik a legnagyobb valószínűséggel válhatnak deliktumok elkövetésének áldozataivá. Az ilyen személyekkel szemben lényeges a lehetséges következmények ismertetése, a veszélyek, és kockázatok tudatása. Azt kell mindenekelőtt az áldozatban nyomatékosítani és tudatosítani, hogy minél előbb kérjenek segítséget a külvilágtól, és legyenek képesek a rájuk leselkedő veszélyes helyzeteket megfelelően kezelni, valamint elhárítani. Ennek a modellnek főleg olyan bűncselekmények megvalósulása esetén van kitüntetett szerepe, amelyek ismétlődő jelleggel sújtják az áldozatot. A szexuális visszaélés, és a családon belüli erőszak esetében az áldozatorientáltság különösen is fontos szerephez jut, hiszen a potenciális elhárítási módszerek kellő ismeretének hiányában az „áldozati státusz” a jövőben is fennmarad nagy valószínűséggel [3].

Fellépési opciók a kábítószer-bűnözés visszaszorítására

A keresletcsökkentés központi gondolata abban áll, hogy mérsékelni szükséges a drogok iránti igényt. A valóságban azonban azt látjuk, hogy komolyabb eredményeket nem lehet elérni ezzel a módszerrel, inkább csak látszatcselekvésekben valósulnak meg az e körben tett intézkedések. Hátránya, hogy rendkívül pénz- és időigényes eszközről beszélhetünk. Meg kell említenünk a különböző iskolai preventív programokat – például a „DADA” Gyermek- és Ifjúságvédelmi Közhasznú Egyesületet – azonban a tapasztalatok alapján a kábítószeres veszélyes hatásaira való figyelemfelhívás a fiatal generációt nem rettentí el a drogok használatától.

A kamaszok ugyanis gyakran szeretnek új, számukra még nem ismert, és számos veszélyt, illetve kockázatot magában rejtő dolgot kipróbálni. A legnagyobb igény talán a kínálatcsökkentés módszeréhez kötődik. Az e körbe tartozó fellépés lényege az, hogy az állam a drogfogyasztók, és drogterjesztők ellen különböző jogi- és rendészeti eszközökkel lép. Úgy tűnik, hogy rendszeres, valamint hatalmas eredmények valósulnak meg a kínálatcsökkentés terén. Gyakran hallunk a médiában arról, hogy kommandós osztagok nagy mennyiségű kábítószer szállítmányokat foglaltak le szervezett bűnözői köröktől. Ilyenkor az a téves feltevés alakul ki az emberekben, hogy a drogok terjesztőinek és mennyiségének mértéke csökkentő tendenciát mutat. Ez azonban nem egyezik meg a valósággal, hiszen újabb dílerek lépnek be a kiesők helyére, akik a lefoglalt drogok mennyiségét igen rövid időn belül újra képesek pótolni. Az eredmény pedig a drogok piaci árának egyértelmű emelkedése lesz. Azt mondhatjuk összegzőként, hogy megfelelően kidolgozott rendészeti eszközök állnak rendelkezésre, ugyanakkor gyakorlati alkalmazásuk nem hoz magával hatékonyságot, így a komoly bűnmegelőző eredmények bekövetkezéséről sem beszélhetünk. A legkésőbb kidolgozott eszköztár az ártalomcsökkentés gondolata. Fő eszméje az, hogy a következőket tudomásul kell venni: azt, hogy nincs differencia legális, illetve illegális drogok között veszélyesség, és hatásmechanizmusuk tekintetében. Ezen felül hangsúlyozza, hogy a különböző kényszerítő kezelések alkalmazása nem jelent hatékonyságot és eredményességet. Összességében azt hirdeti a társadalom számára, hogy a drogtól, és kábítószerektől mentes társadalmi élet csupán egy utópia, amely realitást sosem fog elnyerni [12].

[12] Sivadó Máté (2014): Új kihívások a droghelyzet kezelésében alkoholológiai kitekin-téssel. *Pécsi Határőr Tudományos Közle-mények*, pp. 235–243.

Konklúzió

A kábítószer-bűnözés rendszere rendkívül szerteágazó: számos különböző szemszögből szükséges a kérdéskört vizsgálni, hiszen csupán egyes részletek, elemek figyelembevétele nem teszi lehetővé azt, hogy a jelenséget kellő komplexitással tudjuk értelmezni. A büntetőjogi szemlélet érvényesülése elengedhetetlen, hiszen a megfelelő bűnfelderítési, büntetés kiszabási, és alkalmazási módszerek hiányában a bűncselekmények megvalósításától az elkövetők nem tarthatók vissza, nem alakul ki bennük a kellő visszatartó- és elrettentő erő a bűnözéssel, és a kábítószer-használattal szemben.

A büntető anyagi- valamint eljárásjogi vonatkozásokon túl ugyanakkor a kriminológiai nézőpont is kiemelten lényeges, hiszen az ok-okozati összefüggések, és a bűnmegelőzési lehetőségek számbavétele garanciái annak, hogy a társadalom tagjai a jövőben hogyan viszonyulnak a kábítószerhez és a deliktumok elkövetéséhez.

Végül fontos leszögezni, hogy a jogi eszközökön túl az alternatív bűnmegelőzési eszközök – például drogprevenciós programok, gyógyító kezelések, korai felismerést szolgáló intézkedések – fokozott relevanciával bírnak. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a jelenleg primátust élvező kínálatcsökkentés helyett az ártalomcsökkentésre, és a keresletcsökkentésre kellene több hangsúlyt és energiát fektetni, hiszen a kínálatcsökkentés önmagában nem képes megfelelő eredményességgel visszaszorítani a drogok fogyasztását, terjesztését, illetve az egyéb – egészséget veszélyeztető – bűncselekmények elkövetését.

